

УДК 81'1

Гура Н. П.

канд. філол. наук, доц. ЗНТУ

ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНІСТЬ ТА ПРЕЦЕДЕНТНІСТЬ

Інтертекстуальність – одна з найбільш актуальних і затребуваних категорій сучасної філології. Теорія інтертекстуальності й поняття інтертекст міцно закріпилися в літературознавстві і успішно застосовуються не тільки по відношенню до текстів художньої літератури, а й до наукових та публіцистичних текстів, які стали об'єктом багатьох сучасних досліджень.

Наріжним каменем теорії інтертексту стали теорія діалогової концепції і смислової поліфонії художнього тексту М. М. Бахтіна, теорія Ю. Н. Тинянова про пародії, теорія анаграм засновника структурної лінгвістики Ф. де

Сосюра. Отже, явище інтертекстуальності спочатку має подвійну природу і будується на перетині літературознавства та лінгвістики.

Розширення сфери використання поняття інтертекст і вивчення особливостей його побудови в текстах різних видів сприяє поширенню теорії інтертекстуальності як в плані розгортання тих положень, які були розроблені в рамках літературознавства, так і в плані їх опрацювання для лінгвістики.

Явище інтертекстуальності, що охоплює різні змістовно-структурні та семіотичні особливості текстової гетерогенності, перетинається з прецедентними феноменами в тій частині теорії, де інтертекстуальність розуміється як співіснування в одному тексті, двох або більше текстів у вигляді цитат, ремінісценцій, алюзій, образів.

Теорія прецедентності відносно молода (80-і рр. XX століття): вперше прецедентний текст отримав визначення в дослідженнях Ю. Н. Караулова, як явище, значуще в когнітивному і культурному відношенні, що має «понадособистісний характер» і володіє властивістю відтворюватися і реінтерпретуватися [3, с. 216]. На думку М. Караулова, в якості прецедентних текстів можуть виступати будь-які явища культури, хрестоматійно відомі практично всім носіям даної мови, загальні надбання нації, елементи національної пам'яті. Однак, дослідник дав настільки широке визначення прецедентних текстів, що до них були залучені неоднорідні одиниці – лексеми, фразеологізми, речення, а також невербальні одиниці – твори архітектури, живопису, музики, назви яких складають значну частину національного фонду прецедентних знаків.

Наступним етапом дослідження прецедентності стало створення Д. Б. Гудковим, І. В. Захаренко, В. В. Червоних та Д. В. Багаєвим в 1997 р. теорії прецедентних феноменів. Лінгвісти ввели таке родове поняття як «прецедентний феномен» і запропонували розмежовувати такі його види: прецедентні ситуації, прецедентні імена, прецедентні вислови і прецедентні тексти. Таким чином, проблема прецедентного тексту змістилася в видову площину.

Як стверджує Н. В. Худолей «прецедентність лежить в основі інтертекстуальності і, ширше, образності, оскільки всі образи і уявлення формуються в результаті освоєння попереднього досвіду» [4, с. 197]. В цілому, вся культура є прецедентним феноменом, оскільки її спадкоємність забезпечується передачею з покоління в покоління досягнень в різних областях знання, а також соціальними і духовними нормами [2, с. 59].

Спонукаючи різними способами читача звертатися до попередніх текстів, автор змушує його шукати смисл тексту за допомогою вибудовування складних міжтекстових зв'язків. Однак, не тільки автор повинен усвідомлювати прагматичне завдання при використанні відсилань до

попередніх текстів, оскільки «прецедентний текст завжди формує певний концепт – соціопсихичне утворення, що характеризується багатомірністю та ціннісною значимістю» [1, с. 258], а й читач повинен знати вихідні тексти і зрозуміти факт авторського звертання до цих текстів. У цьому випадку тільки за умови збігу авторської інтенції і адекватної читацької ідентифікації при зверненні до прецедентного тексту можливий діалог автора і читача – діалог в часі, який має емоційну і ціннісну значимість та «генерує» нові текстові смисли.

Поняття інтертекст є важливим і перспективним для вивчення прецедентних феноменів, оскільки він є «середовищем побутування» прецедентних одиниць. Завдяки постійно поновлюваних всередині інтертексту апеляцій до прецедентних одиниць, останні отримують свій статус. Іншими словами, прецедентність, як властивість, формується завдяки їхній неодноразовій «актуалізації» в тексті.

Таким чином, аналіз сучасних робіт, присвячених дослідженню інтертекстуальності різних видів текстів, свідчить про плідність і перспективність застосування основних положень теорії інтертексту не тільки в літературознавстві, але і в лінгвістиці. Текст завжди вимагає врахування інтертекстуальності, яка викликає в свідомості автора і читача додаткові смислові асоціації, що сприяють розширенню і поглибленню смислових меж тексту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бобырева, Е. В., Карасик, В. И. Прецедентность религиозного дискурса [Текст] / Е. В. Бобырева, В. И. Карасик // Интертекстуальность и фигуры интертекста в дискурсах разных типов: коллективная монография / науч. ред. Т. Н. Колокольцева, В. П. Москвин. – М. : Флинта, 2014. – С. 255-279.
2. Воркачев, С. Г. Интертекстуальность, прецедентность и лингвокультурный концепт [Текст] / С. Г. Воркачев // Интертекстуальность и фигуры интертекста в дискурсах разных типов: коллективная монография / науч. ред. Т. Н. Колокольцева, В. П. Москвин. – М. : Флинта, 2014. – С. 52-70.
3. Караулов, Ю. Н. Русский язык и языковая личность [Текст] / Ю. Н. Караулов. – М. : Изд-во МГУ, 1987. – 264 с.
4. Худолей, Н. В. Интертекстуальность и интертекст как феномены художественной коммуникации: теоретический аспект [Текст] / Н. В. Худолей // Исторические, философские, политические и юридические науки, культурология и искусствоведение. Вопросы теории и практики. – Тамбов : Грамота. – 2015. – № 11. – Ч. 1. – С. 195–198.